

HAZİRAN'11

Din ve TOPLUM

4 Aylık İlmî Dergi

Cilt/Vol: 3 • Sayı/No: 2

ISSN 1307-5314

- İslam ve Ahlak
- Manevî Çevre ve Ahlak
- Ahlak'ın Toplumsallığı
- İslamda 'Ahlak'ın Sarti' Kaç?
- Sevgi-Bilgi ilişkisi bağlamında Allah ile İnsan Arasındaki Sevginin Mahiyeti
- Ahlakın (Bilisel) Eğitimi Nasıl Mümkün Olur?



Din ve TOPLUM

4 Aylık İlmî Dergi • HAZİRAN'11

SAYI:08

Din ve TOPLUM

4 Aylık İlmî Dergi • HAZİRAN'11

Diyanet-Sen Adına Sahibi:

Mehmet BAYRAKTUTAR

Sorumlu Yazı İşleri Müdürü

Cebrail YAKIŞIR

Genel Yayın Koordinatörü

Recep EKMEKÇİ

Yayına Hazırlayan

Revasiye KARAARSLAN AYTEN

Yayın İdare Merkezi

GMK Bulvarı, Şehit Daniş Tunalıgil Sk.

No: 3/10-11-12 Ankara

Tel: 0312 230 46 86

Faks: 0312 232 13 99

Büro Cell: 0533 657 70 21 - 22

www.diyamet-sen.org.tr

Yayın Periyodu: Yılda 3 sayı yayımlanır.

Yayın Türü: Yerel Süreli / Ücretsiz Dağıtılır.

01 Haziran 2011

Grafik-Tasarım

Hangar Marka İletişim Reklam Hizmetleri Yayıncılık Ltd. Şti.

Konur 2 Sk. No.57/4 Kızılay-Ankara

Tel: 0312 425 07 34

www.hangarreklam.com

Baskı

Öncü Basımevi Basım Yayım Tanıtım Ltd. Şti.

Kazım Karabekir Cad. Ali Kabakçı İşhanı

No: 85/2 İskitler-Ankara

Tel: 0312 384 31 20

www.uncubasimevi.com



Din ve Toplum, Diyanet-Sen'in
ilmî, bilimsel, akademik ve sosyal hayata katkısıdır.

İÇİNDEKİLER



İSLAM VE AHLAK

Prof. Dr. Mehmet BAYRAKDAR

07

12

MANEVİ ÇEVRE
VE AHLAK

Prof. Dr. Recep KILIÇ

AHLAK'IN
TOPLUMSALLIĞI

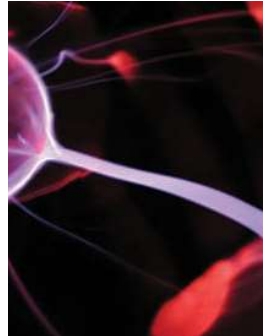
Prof. Dr. Adnan ASLAN

20

28

İSLAMDA 'AHLAKIN ŞARTI'
KAÇ?

Prof. Dr. Cafer Sadık YARAN





SEVGİ-BİLGİ İLİŞKİSİ BAĞLA-
MINDA ALLAH İLE İNSAN ARA-
SINDAKİ SEVGİNİN MAHİYETİ
Yrd. Doç. Hülya ALPER

43

56

AHLAKIN (BİLİŞSEL)
EĞİTİMİ NASIL MÜMKÜN
OLUR?
Prof. Dr. Celal TÜRER



HZ. PEYGAMBER'İN
AHLÂK'I VE GÜZEL
AHLÂKA VERDİĞİ ÖNEM
Prof. Dr. Ünal KILIÇ

63

77

BİLİME EMANET
YAŞIYORUZ(!)

Doç. Dr. Gürbuz DENİZ



MANEVİ ÇEVRE VE AHLÂK

Prof. Dr. Recep KILIÇ

Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi

Çevre problemleri son zamanların üzerinde en çok konuşulan konuları arasında yer alıyor ve daha çok tabii çevremizde meydana gelen suyun, havanın kirlenmesi gibi meseleler kümesine delalet ediyor. Bu çerçevede yapılan tartışmalarda sadece tabii olandan değil sosyal veya kültürel çevreden de söz ediliyor. Dolayısıyla çevre denilince tabii (maddi/fiziki) ve sosyal (kültürel) olmak üzere akla iki türlü çevre gelmektedir. Bu iki tür çevrenin yanında insan için bu ikisinden belki de daha öncelikli ve de daha önemli üçüncü bir çevrenin olduğunu düşünüyorum. Daha öncelikli ve önemli olması sözünü ettiğim çevrenin hem tabii hem de sosyal çevreyi kuşatıcı bir niteliğe sahip olmasındandır. Bu çevreyi “manevi çevre” olarak isimlendiriyorum. Manevi çevre ile insanın düşünce dünyasını oluşturan, kendisine göre tutum ve davranışlarına karar verdiği değerler örgüsü veya insan zihninin içinde karar verdiği zihniyet alanını anlıyorum. En temel kurucu unsurunu ahlâki değerlerin oluşturduğu manevi çevre için dini değerler de en az ahlâki olanlar kadar önemlidir. Önem dereceleri göreceli olarak değişebilir. Bu değişkenliğin nedenlerini açıklamak için önce ahlak kavramını analiz edelim.

Ahlâk hakkında konuşmak aynı zamanda insan hakkında konuşmak demektir. Çünkü ahlâk, insanın özü ile ilgilidir. Canlılar arasında sadece insan ahlâki değerlendirmeye konudur. Çok tatlı bir meyveden/sebzeden, güzel bir kediden söz edilebilir, ama ahlâklı bir meyve veya hayvandan

söz edilemez. Dolayısıyla insanın bir ahlâk varlığı olduğunu söylemek de mümkündür. Bundan dolayı insanın her türlü düşünce ve davranışı ahlâki değerlendirmeye konu olur.

Ahlâk kelimesi Arapça “hulk” kelimesinin çoğulu; “hulk” yaratılış, huy, karakter gibi anlamlara geliyor. Dolayısıyla ahlâk, insanın yaratılışı veya yaratılış özellikleri ile ilgili olduğu gibi aynı zamanda insanın huyu ve karakteri ile de ilgilidir. İmam Gazali de dahil İslâm düşünürleri ahlâki tanımlarken ahlâkın insan nefsinde (nefs-i natıkada) yerleşmiş olan bir meleke (yeti veya hâl) olduğunu, bu melekedeki davranışların fikri bir hesap ve zorlama olmaksızın kolayca ortaya çıktığına dikkat çekerler. Bu tanımda geçen “insan nefsine yerleşmiş bir meleke” olması vurgusundan, ahlâkın insan türüne ait ve insanın nasıl bir insan olduğunu belirleyen asli bir özellik olduğuna dikkat çekmiş oluyolar.

Terim olarak ahlâk, hem umumî bir hayat tarzını hem de bir grup davranış kuralını ifade etmek üzere kullanılıyor; İslâm ahlâkı derken İslâm dininin sunduğu hayat tarzı anlamında, meslek ahlâkı veya iş ahlâkı derken de bir meslek erbabından uyması beklenen ahlâk kuralları anlamında kullanılır. Bir din olarak İslâmiyet, insanlığa bir hayat tarzı sunmakta; insanların nasıl yaşamaları gerektiğini, nasıl bir hayat sürdürürlerse mutlu olacaklarını öğretmektedir. İslâm’ın sunmuş olduğu hayat tarzının yani İslâm ahlâkının ne olduğunu en kısa yoldan öğrenebileceğimiz ilk kaynak Kur’an-ı Kerim, ikinci temel kaynak da hadis-i şeriflerdir. İslâm dini, insanın hem Allah, hem insan hem de âlem ile ilişkilerini düzenlemek üzere, Allah tarafından konulmuş olan değerler manzumesidir. Bu itibarla İslâm, insanın bütün boyutlarıyla mutluluğu yakalayabilmesi ve yaşayabilmesi içindir. Bu çerçevede Yüce Allah, insan için gerekli olan her şeyi, bir taraftan Kur’an-ı Kerim ile insana

bildirmiş; diğer taraftan da Peygamber Efendimiz vasıtasıyla, bildirdiklerinin sosyal hayata nasıl geçirileceğinin somut örneğini göstermiştir. Peygamberimizin yaşantısının ahlâk açısından önemi büyüktür. Hz. Peygamber, sadece Allah’ın buyruklarını insanlara ulaştırmakla kalmamış; o buyrukları en iyi şekilde uygulayarak insanlara örnek de olmuştur. Allah’ın buyrukları davranışlara dönüştürüldüğü takdirde, nasıl bir insan ortaya çıkacağı konusunda, Hz. Peygamberin şahsında açık, somut bir model bulunur.

Canlılar arasında sadece insan davranışlarının ahlâkî değerlendirmeye konu olmasının görünen iki sebebi vardır. Bunlardan birincisi insanın iyi ile kötüyü ayırt edebilecek bir zihin yapısına sahip olması, ikincisi ise insanların toplum halinde yaşamaları gerçeğidir. Kısaca insan, akıllı olduğu ve toplum halinde yaşadığı için, ahlâkî değerlendirmeye konu olur. Bütün bunların sonucunda ahlâkın, bilgi gibi, insanın bir “varlık şartı” olduğunu ve insanla birlikte meydana geldiğini, onun dışında veya onun yanında bir şey olmadığını söyleyebiliriz. Burada ahlâk kurallarının, onlara riayet edilmediği yerde bile, sanki riayet ediliyormuş gibi görünmesine dikkat çekmek gerekir. Ahlâkın insan için manevi bir çevre olmasının anlamı da burada aranmalıdır. Bu çevrede meydana gelen kirlenme, bozulma veya problem, hem birey hem de toplumsal hayatı doğrudan etkiler.

Kısaca ifade etmek gerekirse insandan başka ahlâkî değerlendirmeye konu olan başka bir canlının olmamasının sebepleri insan tabiatında fıtratında aranmalıdır. Necati Öner’in ifadesiyle insanın akıl sahibi olması onun hür olmasını gerekli kılar. İnsanda her canlıda tabîi olarak bulunan kendini koruma içgüdüğü vardır. Böyle bir içgüdüye sahip olma, insanda bencilik duygusunu doğurur. İnsanın bir özelliği de, bir



toplum içinde yaşama mecburiyetinde olmasıdır. İnsanın bu dört özelliği; akıl sahibi, hür, bencil ve bir arada yaşama mecburiyetinde olması dikkate alınarak düşünüldüğünde, ahlâkın niçin sadece insanlar için söz konusu olduğu daha iyi anlaşılır. İnsan bencilik duygusunu tatmin için, hürriyetini başkalarına zarar verecek şekilde kullanabilir. Başkalarının hakkını çiğneme, birlikte yaşamaya zarar verdiğinden, böyle bir halden kendisi de olumsuz yönde etkilenir. Bu durumda, bireylerin hürriyet haklarını kullanmada, bir nizam ve düzene ihtiyaç doğar. İşte ahlâkî, dinî ve hukukî değerler, dolayısıyla 'ayıp', 'günah' ve 'yasak' kavramları, manevi çevrenin kurucu unsurlarını oluştururlar.

Ahlâkî değerler toplum hayatını sadece düzenlemekle kalmayan, aynı zamanda kalabalıkların düzenli ve huzurlu bir toplum halini almalarını mümkün kılan inşa edici değerlerdir. Değerleri düzenleyici ve inşa edici olmak üzere ikiye ayırıyorlar. Düzenleyici değerler, kendilerinden bağımsız olarak varolan bir alan ile ilgili

düzenlemelerde bulunurlar ki görgü kuralları buna örnek olarak gösterilir; yemek yeme adabı gibi. İnsanlar görgü kurallarına uymadan da yemek yiyebilirler, aç kalmazlar. İnşa edici değerler söz konusu olduğunda ise, inşa edilen alanın varlığı bizatihi bu değerlerin varlığına bağlı olur, mesela satranç oyununun kurallarını düşünelim; satranç adı verilen oyunu mümkün kılan satranç kurallarıdır, bu kurallar olmaksızın satranç adı verilen oyun alanı var olamaz. İşte ahlâkî değer ve kurallar da huzurlu bir toplum hayatı için bu anlamda inşa edici değer ve kurallardır. Bunun anlamı şudur: Ahlâk kuralları ve bu kuralları mümkün kılan ahlâkî değerler olmaksızın mutlu bir birey ve sağlıklı bir toplum hayatı mümkün olmaz; yani gerek birey olarak insanın mutlu olması gerekse kalabalıkların huzur içinde bir arada toplu halde yaşamaları ancak ahlâkî değer ve kurallar ile mümkün olur.

İnsanın manevi çevresinde ahlâk ve dinin önceliğinin göreceli olarak değişken olması izaha muhtaç görünmektedir. Ahlâk ile din arasında karşılıklı bir ilişki vardır. Her şeyden önce dinin ahlâkî bir zemini olduğunu hatırlamamız gerekir. Peygamberimiz Hz. Muhammed'in İslâm dinini tebliğe başladığı ilk dönemi hatırlayalım. İslâm'ı tebliğ etmek üzere akrabalarını Safa tepesinde topladığında onlara: "Eğer ben size, şu tepenin arkasında şehre baskın düzenlemek isteyen bir düşman ordusu var desem bana inanır mısınız? diye sorunca orada bulunan herkesin cevabı "Biz, bu zamana kadar senin yalan söylediğine şahit olmadık" şeklinde oldu. Kur'an-ı Kerim'de de Peygamberimizin "yüce bir ahlâk üzere olduğuna" dikkat çekildi. Demek ki Hz. Muhammed peygamberliğini ilan ettiği zaman her şeyden önce ahlâkî özelliğine dikkat çekmiştir. Ona ilk kez inananlar da onun o zamana kadar ki doğruluk ve dürüstlüğünden yola çıkarak inanmışlardır. "O söylüyorsa doğrudur" diyen Hz. Ebu Bekir'in tutumu, bu konuda önemli bir örnektir. Bu anlamda İslâm

dinin inanç esaslarına iman, Hz. Peygamberin sadakatine iman ile başlamaktadır. Dolayısıyla ahlâk ile din arasındaki ilişkiye ahlâk penceresinden baktığımızda dinin ahlâki bir zemininin olduğunu; dolayısıyla ahlâkın dini öncelediğini görüyoruz. Bununla birlikte din, ahlâki değer, ilke ve buyrukların sosyal hayatta davranışa dönüşmesini sağlar. Ahlâk en güçlü müeyyidesini dinden alır.

İnsanlar din olmadan da ahlâkın önemini fark edebilirler, bir takım temel ahlâki değer ve ilkelerin bilgisine bir şekilde ulaşabilirler. Ama din olmaksızın bu ahlâki değer ve ilkelerin hayata geçmesi, davranış olarak ete kemiğe bürünmesi neredeyse imkânsız gibi görünmektedir. Bu konuda Alman filozofu Kant oldukça önemli bir figürdür. Kant, dinden tamamen bağımsız, sadece akıl üzerine bina edilmiş bir ahlâk teorisi kurguladı. Teorik olarak yapmış olduğu kurguda bir eksik yoktu, ama insanların ahlâki olanı niçin yapmaları gerektiği konusunda bir boşluk ortaya çıktı. Doğru söyleyenin dokuz köyden kovulduğu, gayr-i ahlâkiliğin pirim yaptığı bir ortamda, daha doğru bir ifade ile ahlâklı olmanın hiçbir maddi getirisinin olmadığı bir dünyada insanları ahlâka çağırmanın bir manası kalmıyordu Kant'ın din dışında kurguladığı ahlâk anlayışında. Aydınlanma düşüncesinin en önde gelen isimlerinden olan Kant bu durumu görünce, Tanrı'yı ve âhiret inancını ahlâk düşüncesinin merkezine yerleştirmek zorunda kaldı. Demek ki ahlâkın bir teorik bir de hayata dönük olan pratik boyutu var. Din olmaksızın ahlâki olanın bilgisine sahip olup olmayacağımız konusu metafizik derinliği olan hikâyesi uzun bir konudur. Ama din olmadan pratik hayatta ahlâkın davranışa dönüşebilmesi imkânsız denecek kadar zordur. Konuyu bu açıdan değerlendirdiğimizde de dinin ahlâki öncelediği görülür.

Dinin en önemli hedeflerinden birisinin ahlâklı birey ve toplum inşa etmek olduğu sıklıkla vurgulanan bir husustur. Bunu en açık bir şekilde İslâm dininde görürüz. İslâm'ın insanı demek olan Müslüman tarif edilirken "elinden ve dilinden emin olunma" vasfına işaret edilmiştir ki bu ancak ahlâki faziletlerle mümkün olabilir. Birey ve topluma karşı görev ve sorumluluklarını hakkıyla yerine getirmeyen bir insanın, ne elinden ne de dilinden emin olunabilir. Kur'an-ı Kerim'de temel ibadet esaslarının farz kılınma gerekçeleri gösterilirken hep ahlâkiliğe dikkat çekilmiştir. Mesela namaz kılınması emredilmiştir, çünkü hakkıyla kılınan namazın insanı kötülüklerden alıkoyacağı bildirilmiştir. Dolayısıyla bütünü ile dini bir form olan ibadet ile ahlâk arasında vazgeçilemez bir bağ vardır. Bununla birlikte bu konuda dindar insanlar da zaman zaman ahlâki bir yanılgıya düşebilirler.

"Ahlâki yanılgı", manevi çevredeki bozulmayı ifade eden göstergelerin başında gelir. Bu ifadeyi, özellikle bazı dindar insanlar arasında yaygın olan bir tutuma işaret etmek için kulla-

Ahlâk meselesi, her dönemde birey ve toplum hayatı açısından önem verilen bir mesele olmuştur. Fazilet mücadelesi her dönemde zor bir mücadeledir; "doğru söyleyenin dokuz köyden kovulması" sadece günümüze ait bir durum değildir.



niyorum. “Ahlâkî yanılğı” diye isimlendirdiğim tutum, dindarın inandığı iman ve ibadet esasları ile ahlâkî yaşantısı arasındaki yakın ilişkiyi gözden kaçırmaması tutumudur. İslâm’ın iman ve ibadet esaslarının temel gayelerinden birisinin, insanı ahlâklı bir insan haline getirmek olduğunu vurgulamıştık. Oysa yanılğı olarak isimlendirdiğim tutumda; belirli iman ilkelerini teorik olarak kabul etmenin, birtakım ibadetleri şekil olarak yapmanın, dindar olmak için yeterli olduğuna inanılır. Böyle bir yanılğı içindeki insan, bir taraftan ibadetleri şekil olarak yaparken diğer taraftan gündelik hayatında gıybet etmeye, yalan konuşmaya, sahtekârlık yapmaya devam eder ve bu yaptıklarından herhangi bir rahatsızlık duymaz. Mesela iş yerinde çalıştığı işçilerinin sigorta primlerini yatırmayan bir işverenin Ramazan ayında kurulan iftar çadırında insanlara yemek ikram etmesi böyle bir yanılğı örneğidir. Namazını kılan, orucunu tutan, hacca giden bir müteahhitin yaptığı inşaat malzemesinden çalması; son derece müttekî görünen bir babanın çocukları arasında ayırım yapması; dinî vecibelerini yerine getiren bir öğretim üyesinin yeterli hazırlık yapmadan derslerine girmesi gibi tutumlar da, ancak ahlâki bir

yanılğı sonucu olabilir ve bu tutumlar insanın manevi çevresindeki problemin sosyal ve tabii çevredeki tezahürleri durumundadır.

Hukukî değerler de manevî çevrenin kurucu unsurları arasında yer alır. Esasen ahlâk ile hukuk arasında konu ve muhteva birliği vardır. Adam öldürmenin yasaklanması, eşlerin birbirlerine karşı olan yükümlülükleri, akrabalara yardım borcu gibi buyruklar, hem ahlâk alanında, hem de hukuk alanında geçerlidirler. Bu açıdan düşünüldüğünde, merhum Erol Güngör’ün Ahlâk Psikolojisi ve Sosyal Ahlâk isimli eserinde isabetle işaret ettiği gibi, bir ülkenin kanunları, o toplumdaki ahlâk kurallarının resmi müeyyide altına alınmış şekilleri olmalıdır. Çünkü kanunlarla ahlâk kuralları birbirine uymadığı zaman, insanlar, bunlardan birini çiğnemek zorunda kalırlar. Dolayısıyla bir taraftan ahlâkın hukuki müeyyidelerle desteklenmesi gerekirken öbür tarafta da hukuk varlığını ahlâk sayesinde korur. Hukuk meşrûiyetini ahlâktan alır; ahlâk ta maddi müeyyidesini hukuktan alır. Hukuk kuralları ‘devlet gücüyle korunan ahlâk kuralları’ olarak da anlaşılabilir. Devletin ahlâkı koruma bakımından oynadığı hayati bir rol vardır. Devlet bu rolünü gereği gibi yerine getiremediği zamanlarda, toplumda ahlâklı insanlar sanki ahlâksızlık yapmış kimseler olarak muamele görebilirler. “Namussuz Namuslu” tiptemesi, bu paradoksal durumu belirtmek için kullanılır. Ahlâkın çiğnenmesi karşısında devletin gücü harekete geçmediği takdirde hak ile haksızlığın, ahlâk ile ahlâksızlığın ölçülerini kaybetmemiz çok kolaylaşır. Böyle bir durumda zayıf insanların bencillikleri tahrik edilir, kuvvetli şahsiyet sahipleri ise ahlâklı kalmak ile yaşamak arasında bir tercih yapmaya itilirler.

Ahlâk meselesi, her dönemde birey ve toplum hayatı açısından önem verilen bir mesele olmuştur. Fazilet mücadelesi her dönemde zor bir mücadeledir; “doğru söyleyenin dokuz köyden kovulması” sadece günümüze ait bir durum değildir. Bu çerçevede değerlendirildiğinde ahlâk açısından günümüze özgü yeni bir durum yok gibi gözükür, yani her dönemde olduğu gibi bu dönemde de ahlâken yanlış davranışlarda bulunan insanlar vardır ve bunlar her zaman da var olacaktır. Bu zaviyeden değerlendirildiğinde ortada ahlâk açısından abartılacak olumsuz bir durum söz konusu değildir. Ancak günümüzü ahlâk nokta-i nazarından bir başka açıdan da değerlendirmemiz gerekir. Şöyle ki: Günümüzde teknolojinin sağlık alanında ortaya koyduğu imkânlar, beraberinde sadece hekimlik mesleği ile sınırlı kalmayan önemli ahlâkî problemlerin ortaya çıkmasına sebep olmuştur. Doğum öncesi tanı yöntemleri ile ceninin sakat olup olmadığının anlaşılabilmesi ve olumsuz bir durumun tespiti halinde gebeliğin sonlandırılması, yaşam desteğine son verme hakkına kimin ne zaman sahip olduğu meselesi, yardımcı üreme teknikleri, tüp bebek, embriyo seçilimi (sağlıklı embriyoların konup diğerlerinin imha edilmesi) ve genetik mühendisliği ile ilgili konular, Avrupa’da en az hekimler kadar filozof, teolog ve sosyal bilimciler tarafından akademik düzeyde uzun yıllardır tartışılmaktadır. Öbür taraftan bugün Hollanda, Belçika, İspanya, İngiltere gibi Avrupa Birliği ülkeleriyle, Amerika’nın Massachusetts, San Francisco, California, Oregon gibi eyaletlerinde ve Kanada’da erkeğin erkekle, kadının da kadınla yaptığı eşcinsel evlilikler “yasal” hale gelmiş durumdadır. İsveç Kiliseler Birliği eşcinsel çiftlerin Kilisede dini törenle evlenebilmesini sağlayan karar almıştır. Türkiye’de de 2005 yı-

linda Kaos Eşcinseller Derneği yasallaşma sürecini başlatmıştır. Verdiğimiz bu örnekler üzerinden günümüzü değerlendirdiğimizde, ahlâkî açıdan gelinen nokta ve bu noktanın insanımızı ve toplumu götürdüğü istikamet kaygı vericidir ve bir anlamda da ahlâkî bunalımın bir göstergesi durumundadır. Günümüzde, artık, Avrupa Birliği ülkelerine paralel bir şekilde Türkiye’de de erkekle erkeğin, kadınla kadının evliliğinin ahlâkî meşrûiyetini tartışan toplum kesimleri, bunun “insan doğası”nın bir gereği olduğunu dillendirmektedirler. Yaklaşık beş altı sene önce eşcinsel uygulamalara “sapkınlık” dediği için Fas kökenli bir din görevlisine Hollanda’da dar edilmiştir. Durum yazık ki Türkiye’de de çok farklı değildir. Eşcinsellerin tedavi edilmeleri gerektiğini söyleyen bir Devlet Bakanı’nın aldığı tepkilerin yoğunluk ve yaygınlığını birlikte hatırlarsak ülkemizdeki durumu birlikte değerlendirmiş oluruz. Bu durum, ahlâkî açıdan gerçekten kaygı vericidir ve manevi çevremizdeki daha derin problemlerin kendini hissettirmeye başlamasının alametleridir.



Bu çerçevede değerlendirdiğimizde esasen günümüzde yapılan ahlâki tartışmaların niteliği kaygı vericidir. Çünkü modern dönemde yapılan ahlâki tartışmalar, insanlığın ahlâki birikimi açısından adeta “sıfır noktası”ndan başlamak-tadır.

Çünkü bu tartışmalarda insanlığın birikimsel olarak belli bir noktaya getirdiği ahlâki kazanımlar yok farz edilmekte, evlilik kurumunu ayakta tutan ahlâki değerler yerine bizatihi aile kurumunun mahiyeti tartışılmaya açılmaktadır. Çünkü söz konusu tartışmalarda binlerce yıllık yazılı düşünce tarihi içinde Doğu’da ve Batı’da ortaya konulmuş olan ahlâk klasiklerinde belli bir seviyeye getirilmiş olan ahlâki birikim adeta yok farz edilmekte, insan doğası özelinde erkek ve kadının yanında üçüncü bir cinsin varlığı lehinde argümanlar geliştirilmektedir. Geleneksel ahlâk düşüncesinin yaşanan hayatı göz önünde bulunduran pratik bir gayesi vardı. Bu anlayışta ahlâkî bilgi, sırf teorik bilgi değil aynı zamanda nasıl yaşamamız gerektiği ile ilgili pratik bir bilgiydi. Oysa 19. asrın ikinci yarısından itibaren, özellikle de 20. asırda analitik felsefe geleneğine bağlı düşünürler eliyle, burada ayrıntısına giremeyeceğimiz sebeplerle, ahlâki terimlerin içi boşaltılmış ve ahlâk alanı, bir anlamda, değersizleştirilmiştir. Bundan dolayı da sanki Sokrat meşhur savunmasını yapmamış, Nikomakosa Etik yazılmamış, Hz. İsa yaşamamış, Hz. Muhammed “mekarim-i ahlâki tamamlamamış”, Medine-i Fazıla, Tahsilu’s-Saade, Ahlâk-ı Alai, Ahlâk Metafiziğinin Temellendirilmesi isimli ahlâk eserleri sanki yazılmamış gibi, günümüzde en temel ahlâki tartışmalara ta başından, “sıfır noktası”ndan başlanılmaktadır. İşte konuya bu açıdan yaklaşıldığında manevi çevrenin kurucu değerler sistematüğinde bir boşluğun olduğu kolayca fark edilebilmektedir.

Burada ahlâk alanındaki bunalımı ortaya çıkartan temel saikler üzerinde durmanın ge-



rekliliği son derece açıktır. Mesela aile kurumunu temelinden sarsan, insan cinsi ile ilgili geleneksel yargılarımızla tamamen ters düşen aynı cinsten insanların birbirleriyle yaptıkları evlilikleri ele alalım. Batı toplumlarında milletvekili, bakan, bürokrat, diplomat seviyesinde erkeklerle erkeğin kadınla kadının yaptığı “yasal” evliliklerle ilgili haberlerle sık karşılaşır olduk. Bu tür evlilikleri “meşru” gösterenlerin günümüzdeki temel gerekçeleri, insan cinsinin sadece kadın ve erkek’ten ibaret olmadığı, bir de “üçüncü cins”in bulunduğu şeklindedir. Bunların görüşüne göre mâdem ki ne kadın ve ne de erkek olan üçüncü bir cins vardır, o halde bunların birbirleri ile evlenmeleri mantiken olduğu kadar ahlâken de “doğal”dır.

Konumuz açısından anahtar soru, “gerçekten de üçüncü bir cins var mı?” sorusudur. Bu soruyu cevaplandırma yeterliliğine sahip otorite kimdir? Bundan 20 veya 30 yıl önce yazılmış psikiyatri ders kitaplarında “üçüncü cins” konusu veya homoseksüellik, “cinsel sapkınlıklar” arasında gösterilirken, günümüzde yazılan kitaplarda cinsel sapkınlıklar arasında böyle bir konu yer almamaktadır. Bu gösteriyor ki bilimsel çalışmaların verileri, zaman içinde, yaygınlaşan kanaatler doğrultusunda farklı şekillerde yorumlanabiliyor. Dolayısıyla ahlâki bir konuda bilim, kesin bir değerlendirme ölçütü veremiyor, çünkü bir dönemde sapkınlık olarak yorumladığı bir durumu başka bir dönemde sapkınlık olarak görmeyebiliyor. Bunun adı ahlâki görecelik veya ahlâki şüpheciliktir; ahlâki hükümlerin zamana, kültüre ve bakış açısına göre değişkenlik göstermesi demektir. Ahlâki hükümlerin kişilere, toplum ve kültürlere göre

değişmesi durumunda hiç kimsenin davranışına ahlâken yanlış deme imkânı kalmamaktadır. Bu durumda her kesin yaşantısı kendisine göre doğru olmuş olur ki ahlâki bunalımın esas sebebi budur. Bu aynı zamanda manevi çevredeki kaos ve karmaşanın da işaretidir. Bu sorunun çözümünde felsefenin de verebileceği kesin bir cevap yoktur. Sorunun kesin cevabı dinde vardır. Kur’an-ı Kerim’de insanın bir erkek ve bir dişiden yaratıldığı çok açık bir şekilde bildirilmek suretiyle erkek ve kadının dışında üçüncü bir cinsin olmadığı kesin bir dille ifade edilmiş oldu. Zaten dinin ahlâk alanına sağladığı en önemli katkı, vahiy ile bildirmiş olduğu ilke ve buyruklarla ahlâk alanındaki göreceliliğe, şüpheye ve de karmaşaya son vermesidir. Dolayısıyla ahlâki karmaşa ve bunalımın üstesinden nasıl gelinebilir diye düşünürken, öncelikle sorunu ortaya çıkartan metafizik arkaplanı doğru değerlendirmemiz gerekmektedir.

Tabii ve sosyal çevreye oranla insan için varoluşsal anlamda daha öncelikli olan manevi çevrede ortaya çıkan herhangi bir karmaşa doğrudan doğruya tabii ve sosyal çevreyi de etkilemektedir. Manevi çevrenin kurucu unsurları arasında en belirgin olanı ahlâki değerlerdir. Ahlâk alanındaki şüphe, görecelik ve relativizm manevi çevre kirliliği anlamına gelmekte, bu kirlilik tabii olan kadar sosyal çevreyi de kirliletmektedir.